

QUADERN

QUADERN ›

Cicatrius de la Guerra Freda

Les instal·lacions de Radio Liberty a Pals i les de la base militar de l'Estartit són els principals casos d'oblit dels actius que van tenir els Estats Units a Catalunya

Interior de Radio Liberty a la platja de Pals, en una imatge de fa pocs dies. MASSIMILIANO MINOCRI

CRISTIAN SEGURA

10 ABR 2019 - 22:33 CEST

L'estàtua de la Llibertat encara s'aixeca a la platja de Pals. Entre parets que cauen a trossos sobreviu el mural de la icona americana per excel·lència, el mural que donava la benvinguda a la sala de control de Radio Liberty. L'estàtua duu un bigoti llampant que li ha dibuixat algun grafiter; algú altre ha escrit "fuck USA" dalt del cap de l'estàtua. A set quilòmetres d'allà també es consumeix, devorat pels vàndals i per la natura, un altre vestigi nord-americà de la Guerra Freda, l'estació Loran de l'Estartit. Les dècades passen, però les cicatrius que el conflicte amb la Unió Soviètica va deixar al territori català continuen obertes.

Els 330.000 metres quadrats que ocupava Radio Liberty (RL) són un gran verger arran de costa. La ràdio, que va inaugurar les retransmissions el 1959, va salvar l'indret d'una urbanització segura. L'espai forma part del Parc Natural del Montgrí, creat el 2010. La petjada de la ràdio passa desapercebuda des que el 2006 es van enderrocar les torres de les antenes, tretze estructures amb altures que arribaven als 165 metres. L'Ajuntament de Pals conserva un fragment de les torres; el consistori va anunciar el 2017 que el plantarien en una rotonda de la platja de Pals, com a símbol de la història. A dia d'avui no s'ha materialitzat l'homenatge. El paratge ha guanyat en bellesa paisatgística gràcies a l'absència d'urbanisme i a la demolició de les antenes. Pel camí que recorre el perímetre de Radio Liberty, delimitat per recuperar les dunes de la platja, hi passegen residents jubilats. Jaume Casals i Agustina Blasco, un matrimoni resident a la veïna Begur des de fa mig segle, expliquen que el 22 de març del 2006, el dia que van caure les torres, van pujar a un turó on hi havia desenes de persones presenciant l'espectacle i fins i tot brindant amb cava. L'alemanya Inga Caspers pren el sol amb dues amigues al camí perimetral de Radio Liberty. Caspers fa vint anys que té casa a la platja de Pals i recorda les torres de la ràdio. "A banda de l'impacte que tenien en el paisatge, jo també patia per si emetien radiació", comenta Caspers.

Antoni Bernabé va treballar com a tècnic de transmissors de Radio Liberty entre el 1989 i el 2001, és a dir, des del col·lapse del bloc comunista fins al tancament de l'emissora. Bernabé gestiona la principal pàgina d'internet sobre la història de Radio Liberty i organitza visites guiades a les despulles de la ràdio. N'ha sentit de tots colors, i li agrada repetir, per fer broma, la broma que corria que en veritat l'emissora era una base de submarins amagada sota la platja.

Restes d'un mural artístic a l'interior del recinte de radio Liberty. **MASSIMILIANO MINOCRI**

Els edificis de Radio Liberty continuen dempeus, però saquejats. Se sorprèn Bernabé quan troba un transformador de coure a la sala que servia de menjador dels empleats: “Això, com a mínim, són 15 euros”. Al menjador hi ha un apartat, encara amb la moqueta, on dinaven els executius. Dels 130 empleats que hi havia al final de l'existència de la seu de Radio Liberty a Pals, Bernabé apunta que potser tres eren nord-americans, els membres de la direcció; la resta de la plantilla eren de nacionalitat espanyola.

Radio Liberty i Radio Free Europe (RFE) van ser fundades pel Congrés dels Estats Units amb finançament de la CIA. “El 1971 va finalitzar la implicació de la CIA, i va passar a dependre del Congrés”, explica el web de RFE/RL. Les dues emissores es van fusionar el 1976. Radio Liberty va ser la gran empremta de l’aliança anticomunista entre el règim franquista i els EUA. La Institució Hoover, de la Universitat de Stanford, conserva mitja dotzena d’imatges d’una visita a Radio Liberty per part del Govern espanyol, l’abril del 1964, encapçalada per Manuel Fraga, aleshores ministre d’Informació i Turisme. Fraga va ser rebut pel president de l’emissora, Howland H. Sargeant. Algunes de les imatges conserven al revers el segell del seu autor, Carlos Pérez de Rozas. Encara avui es manté penjada en una paret de les instal·lacions abandonades la carcassa del mapa lluminós que il·lustrava en aquells anys la cobertura geogràfica de la ràdio amb més potència d’emissió que hi havia al món: l’Europa de l’Est i la Unió Soviètica.

Els continguts informatius de Radio Liberty eren majoritàriament elaborats a la seu central de Munic i enviats a Pals per a la seva retransmissió. La informació que s’emetia sobre Espanya havia de passar primer per la censura franquista —la resta d’informació també passava per departaments de censura política, a Nova York i a la seu europea de Munic. A partir del 1995, els continguts arribaven des de Washington per satèl·lit. Malgrat la caiguda del teló d’acer, l’administració Clinton va considerar que calia mantenir la influència dels Estats Units a l’Europa de l’Est. Una de les antenes parabòliques d’aquella època continua dempeus a les velles instal·lacions de Pals. L’artista Marina Capdevila va pintar l’estiu del 2018 un mural gegant que cobreix el sostre de l’edifici principal de Radio Liberty, una creació de 2.180 metres quadrats que reproduïx els rostres de cinc decrepits locutors de l’emissora.

Miquel Ventura treballa des de fa deu anys perquè l’edifici principal de Radio Liberty sigui la seu d’un centre d’informació sobre el medi ambient. Malgrat l’estat ruïnós de la construcció, Ventura assegura que “l’estructura està en bon estat. És una estructura militar feta perquè si li caigués una bomba, pogués continuar funcionant”. Ventura és director de la Fundació Mar, una entitat ecologista creada el 2005 per empresaris de la Costa Brava. El 2015 van presentar el Projecte Aqvam, un pla per convertir l’antiga Radio Liberty en un espai

d'interpretació de l'ecosistema mediterrani. Aqvam suposaria una inversió de 9 milions d'euros, segons la fundació, dels quals, diu Ventura, el 60% estaria finançat pel Banc Europeu d'Inversions. Aqvam també tindria la concessionària d'autopistes Abertis com a sòcia. Ventura explica que va ser el mateix Ajuntament de Pals qui els va contactar per donar un ús a l'espai de Radio Liberty. Els terrenys són propietat del Govern central, però qui ha d'autoritzar la concessió d'explotació és la Generalitat. Ventura explica que fa anys que esperen la concessió, però no arriba, i especula que és perquè l'administració catalana té dubtes sobre la legalitat d'un projecte en terrenys costaners i en un parc natural. El Departament de Territori i Sostenibilitat no ha respost la sol·licitud d'informació d'aquest suplement.

Ningú vol la base Loran

El Govern central tampoc sap què fer amb els 351.800 metres quadrats de l'estació Loran de l'Estartit. El Ministeri de Defensa no aconsegueix vendre aquesta antiga base militar del Servei de Guardacostes dels Estats Units. Quatre vegades ha estat subhastada i quatre vegades s'ha quedat sense comprador. El diari *La Vanguardia* informava el febrer passat que es preparava un nou intent per vendre-la al millor postor, però un portaveu del Ministeri assegura que no apareix en les previsions d'actius en venda. L'Ajuntament de Torroella de Montgrí i l'Estartit ha demanat que se li cedeixin els terrenys perquè, pel fet de trobar-se dins del Parc Natural del Montgrí, tenen poques opcions d'explotació per a un inversor privat.

La base del Montgrí formava part d'una xarxa de set estacions nord-americanes al Mediterrani que funcionaven com a punts de transmissió del sistema de navegació Loran C, per als vaixells de la marina dels Estats Units. L'estació es va inaugurar el 1961 i va deixar de funcionar el 1995, quan la localització per satèl·lit va passar a ser hegemònica en els sistemes de navegació. L'antena de l'estació Loran feia 190 metres d'altura i coronava l'Estartit. Hi havia destinats 20 militars i quatre civils en torns de dos anys. Les instal·lacions, al cor del massís del Montgrí, es troben actualment envoltades d'una natura exuberant, amb una vasta panoràmica de la costa. Les construccions han patit un vandalisme que les fa

irrecuperables, apunta l'Ajuntament; en un any s'hi han declarat incendis, com proven les parets ennegrides. Els garatges i la caseta del porter sí que es mantenen en bon estat; de l'antena només en queda la base de formigó —fins fa pocs anys encara s'hi podia veure l'antena tombada. L'edifici de les dutxes i els banys són un dels espais preferits dels grafeters, les mateixes dutxes on l'oficial Bob Nahikian va dormir la mona després del casori d'un dels seus companys, Robin Orr, amb una noia del poble, segons explica Nahikian en unes memòries autoeditades.

Antenes, ja desaparegudes a la mateixa platja. **PERE DURAN**

Orr es va casar l'11 d'octubre del 1974 amb Mariana Sánchez, una noia de Jaén que va conèixer a l'Estartit. L'estació del Montgrí era un destí tranquil, per fer carrera i cobejat per la qualitat de vida. Orr hi va tornar, ja com a comandant de la base, per dos anys, entre el 1984 i el 1986. Nahikian explica en les seves memòries que la Guàrdia Civil feia els ulls grossos quan algun soldat tenia problemes fora de la base —molts llogaven apartaments als pobles veïns, per a la família o per passar-hi el cap de setma]. El cap de la caserna del cos, recorda Nahikian, apareixia sovint a l'estació Loran per veure pel·lícules —la base tenia una sala de cinema— o comprar productes dels Estats Units —periòdicament hi arribaven subministraments des de la base aèria de Torrejón de Ardoz—. Una de les peces més preuades dels agents de la Guàrdia Civil eren exemplars de les revistes eròtiques *Playboy* i *Penthouse*.

El Departament de Guardacostes —una divisió de les forces armades dels Estats Units— va publicar el 1976 un llibret informatiu intern sobre l'estació Loran de l'Estartit. El document tenia pinzellades de prospecte turístic —sobretot en les descripcions de les amenitats de la Costa Brava—, però també ordres elementals per als militars destinats: “Els espanyols de l'àrea de l'Estartit veuen molt pocs americans perquè els nostres compatriotes sobretot estiuegen al sud d'Espanya. Els habitants locals formen la seva opinió sobre Amèrica i els americans per la imatge que en dona el personal guardacostes. Tenim l'obligació de promoure una imatge positiva de les nostres accions”. El llibret també descrivia la població local: “La gran majoria de residents de l'Estartit són catalans. Els catalans tenen la seva pròpia llengua, que aprenen a casa, i els ensenyen el castellà a l'escola. Els catalans poden semblar freds, persones reservades d'entrada, però després són gent agradable”.

El capità Richard Wight no oblida el brífling polític que dos oficials de la marina espanyola li van fer a l'ambaixada dels Estats Units a Madrid. Era l'any 1961 i Wight, aleshores un tinent de 27 anys, era l'encarregat de supervisar la construcció i inauguració de l'estació Loran de l'Estartit. Wight va descriure en les seves memòries del 2013, disponibles al web del Departament de Defensa, la reunió amb aquell capità espanyol: “Em van avisar que els catalans no havien donat suport a Franco durant la Guerra Civil, i que encara estaven ressentits 20

anys després”. L'experiència de Wight va ser diferent: “No ho vaig trobar del tot cert. Mentre que alguns catalans pensaven que la regió hauria de ser independent, per raons econòmiques, en general veien Franco com un líder que volia el millor per als espanyols”. També van advertir Wight que anés amb compte perquè a Catalunya hi havia una especial activitat comunista, però ell informa que no va tenir mai cap problema.

Visita de Manuel Fraga, ja ministre d'Informació i Turisme, a Radio Liberty. **HOOVER INSTITUTION**

Les obres de l'estació Loran van donar feina a 200 treballadors de la zona i a deu italians que ja havien participat en el muntatge de l'estació Loran central a Calàbria. La base Loran de l'Estartit la va construir l'empresa nord-americana Brown-Raymond-Walsh (BRW). Wight relata en les memòries que el pressupost que tenien superava amb escreix les despeses de construcció, però com que no podien declarar tants beneficis, bona part del sobrant se'l van gastar els directius de BRW en sobresous i luxes de tota mena. Així, per exemple, la festivitat del 4 de juliol del 1961 —el dia de commemoració de la independència dels Estats Units—, la festa que l'empresa va organitzar a la platja de l'Estartit, en principi només per als 27 soldats i els set funcionaris civils de l'estació, va ser tan espectacular que va acabar reunint un miler de persones del poble.

L'estació Loran d'Estaca de Bares, a Galícia, va ser adquirida el febrer passat pel municipi de Mañón per 76.624 euros. Defensa demana per a la base del Montgrí prop de 500.000 euros, un preu que l'Ajuntament de Torroella considera inassumible. En diversos fòrums de veterans del Servei de Guardacostes hi ha testimonis dels que han tornat a l'Estartit i que expressen el seu malestar per l'abandonament de les instal·lacions. “Vaig estimar cada minut que vaig passar allà, excepte quan pujava caminant cap a la base i la tramuntana em colpejava la cara”, escrivia Ray Philyaw el 2007 al web Loran History. Joseph Hayden, advocat de San Francisco, rememora al seu blog els seus dos anys —del 1975 al 1977— de residència a Torroella. Era un nen, fill d'un oficial, i vivia amb els germans i la mare en un apartament del poble. Els estudis escolars eren a distància, des de la base, sota la tutela d'una esposa dels oficials. Hayden descriu els matins en què havia d'anar a comprar els ous de l'esmorzar a una dona de Torroella.

El portaveu de l'Ajuntament de Torroella i l'Estartit subratlla que l'única sortida que veuen ara per ara per preservar la memòria de l'estació Loran seria reconvertir el que queda de les casernes en punt d'informació del parc natural, però el temps avança ràpid contra la possibilitat de preservar-hi res.

DE MENORCA AL PENÍ, ALTRES BASES AMB FUTUR INCERT

C. S.

A s'Enclusa, el segon cim més alt de Menorca, es manté ancorada en el temps una base de comunicacions dels Estats Units. Engegada el 1965 i tancada el 1993 amb la fi de la Guerra Freda, la base de s'Enclusa pateix el mateix deteriorament que l'estació Loran. El Govern balear té projectat per a l'espai, des de fa dotze anys, un centre d'interpretació de la natura de l'illa i un centre de recerca de l'ecosistema. L'endarreriment de les obres es deu a la manca d'un pressupost que dependria del finançament de l'Estat.

La base del Pení, en una imatge antiga. TOLO MERCADAL

Els dos radars esfèrics al cim del Pení han estat un símbol de la badia de Roses. Actualment, només n'hi ha un, i les instal·lacions continuen sent una base de control de l'Exèrcit de l'Aire espanyol. El Pení va iniciar la seva vida el 1959 com un radar de les Forces Aèries dels Estats Units. El 1964 el Pení va passar exclusivament a mans espanyoles, com a aliat extern de l'OTAN, i les unitats nord-americanes eren traslladades a l'aeròdrom de Reus, base aèria de l'Exèrcit espanyol fins al 1998, avui un aeroport comercial d'Aena. La base del Pení és motiu de reclamació per part de l'Ajuntament de Roses: exigeix que el Ministeri de Defensa doni al municipi part dels terrenys i de les instal·lacions en desús. Aquesta cessió s'emmarca en dues proposicions no de llei aprovades pel Congrés del 2012 i el 2013.

La historiadora Rosa Cal explica al llibre *Radio Liberty. La CIA en play a de Pals* que la presència dels radars del Pení, l'estació Loran de navegació i Radio Liberty va fer que, a principis de la dècada dels seixanta, hi hagués a Roses 293 nord-americans empadronats, la meitat, militars. Cal recorda que els americans a Roses tenien el Pení Club i a Figueres, un bar privat.

Una altra base compartida per les forces militars espanyoles i nord-americanes era el centre de transmissions del Montseny. La base, al Puig Sesolles, formava part d'una xarxa de transmissions dels comandaments de les forces armades espanyoles al Mediterrani. Es va construir el 1974 amb participació dels Estats Units, però el control va ser assumit ràpidament per l'Exèrcit espanyol. Entre el 2001 i el 2010 es van enderrocar els edificis de la base. Actualment només queda en funcionament l'antena de repetició, però els terrenys, dins del Parc Natural del Montseny, continuen tancats i són propietat de l'Exèrcit.

Puig Sesolles formava part de la mateixa xarxa de comunicació de comandaments que la base aèria de Puig Major, al cim més alt de Mallorca. La base de Puig Major va ser una de les primeres accions incloses en el conveni del 1953 de cooperació entre els Estats Units i el règim franquista. Puig Major és, des del 1977, com el Pení, un esquadró de vigilància aèria. La presència nord-americana a Puig Major va anar desapareixent a partir de la dècada dels noranta, però continua sent la més activa de totes les bases militars de radar i transmissió al Mediterrani espanyol.

S'adhereix als criteris de

[Més informació >](#)

ARXIVAT A:

Guerra freda · URSS · Blocs polítics · Catalunya · Estats Units · Blocs internacionals · Nord-amèrica
· Conflictes polítics · Amèrica · Espanya · Relacions exteriors · Política

NEWSLETTER

Subscriu-te als nostres butlletins

